

نگرش کارشناسان مراکز خدمات کشاورزی استان فارس نسبت به عملکرد سایت‌های الگویی

نرگس انصاری^۱، کورش رضایی مقدم^۲

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد رشته ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه شیراز؛ narges_ansari_89@yahoo.com

^۲ دانشیار بخش ترویج و آموزش کشاورزی دانشکده کشاورزی دانشگاه شیراز؛ dr.rezaeimoghaddam@gmail.com

چکیده

امروزه در سطح وسیع پذیرفته شده است که نوآوری از منابع مختلف، از جمله کشاورزان و ذینفعان مختلف ناشی می‌شود که اثربخشی مناسبی از توسعه تکنولوژی‌های جدید را نشان می‌دهد. مشارکت کشاورز در توسعه تکنولوژی و رهیافت‌های ترویجی مشارکتی به عنوان پاسخ به چنین تفکر جدیدی پدید آمده است. یکی از فعالیت‌های ترویجی به منظور توانمندسازی و ظرفیت‌سازی در بهره‌برداران کشاورزی و منابع طبیعی از طریق اجرای رویکردهایی چون سایت الگویی و کانون یادگیری می‌باشد. هدف کلی طرح "امید" افزایش کمی و کیفی و تولید پایدار محصولات کشاورزی از طریق پوشش همه جانبه واحد تولیدی (سایت‌ها) با انتقال دانش فنی، یافته‌های تحقیقاتی، فناوری‌های نوین و... از طریق مشاهده و ایجاد باور می‌باشد. پژوهش حاضر در دو بخش کمی و کیفی انجام گردید. بخش کمی با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انجام گرفت. جامعه آماری در بخش کمی ۱۳۰ نفر از کارشناسان مراکز خدمات جهاد کشاورزی استان فارس می‌باشد. در بخش کیفی نیز با ۱۱ نفر از کارشناسان مراکز خدمات پاسارگاد و رستم در رابطه با میزان عملکرد سایت‌های الگویی مصاحبه حضوری به عمل آمد و اطلاعات لازم جمع‌آوری شد. تحلیل موفقیت سایت‌های الگویی از نظر کارشناسان دو گروه نشان داد کارشناسان ناظر سایت الگویی نگرش مساعدتری نسبت به عملکرد این سایت‌ها داشتند. کارشناسان در هر دو گروه کارشناسان ناظر سایت الگویی و غیر ناظر سایت الگویی مهم‌ترین اثرات سایت‌های الگویی را اثرات اجتماعی، اقتصادی، زراعی، زیست محیطی و آموزشی عنوان کردند. در پایان با توجه به یافته‌های پژوهش، پیشنهادهاتی برای عملکرد بهتر سایت‌های الگویی ارائه شده است. کلمات کلیدی: عملکرد، سایت الگویی، کارشناسان ناظر، فارس

The Attitude of Experts of Fars Agriculture Service Centers toward the Performance of pattern Sites

¹N. Ansari and K. ²Rezaei- Moghaddam

¹ M.Sc. Student, Department of Agricultural Extension and Education, Shiraz University.

² Associate Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Shiraz University.

^۱ نرگس انصاری - شیراز - میدان صنایع - بلوار میرزای شیرازی - ک ۳۶ - ۰۹۱۷۶۸۱۰۰۱۴ - narges_ansari_89@yahoo.com

Abstract

Today, it is widely accepted that innovation comes from a variety of sources, including farmers and stakeholders, which demonstrates the proper effectiveness of the development of new technologies. The participation of the farmer in the development of technology and participatory extension approaches has emerged as a response to such a new thinking. One of the extension activities for empowerment and capacity building in agricultural and natural resource users is through the implementation of approaches such as pattern site and learning center. The overall objective of the "Omid" plan is to increase the quantitative and qualitative increase and sustainable production of agricultural products through the comprehensive coverage of the production unit (sites) by transferring technical knowledge, research findings, new technologies and ... through observation and creation belief it. This research was conducted in two phases: quantitative and qualitative. The quantitative phase was performed using stratified random sampling. The statistical population consists of 130 experts from the Fars Agricultural Jihad Service Center in quantitative phase. In the qualitative phase, 11 experts of Agricultural Jihad Service Centers of Pasargad and Rostam county regarding the performance of the pattern sites were interviewed and the necessary information was collected. The analysis of the success of the pattern sites for the experts from the two groups showed that the Supervisor experts at the service center had a more favorable attitude to the performance of these sites. Experts from both group (Supervisor experts and non- Supervisor experts) identified the most important effects of the pattern sites on social, economic, agronomic, environmental and educational impacts. At last, some recommendations were presented due to the research results in order to improve the pattern sites.

Keywords: Performance, Pattern Site, Supervisor Experts, Fars

مقدمه

امروزه در سطح وسیع پذیرفته شده است که نوآوری از منابع مختلف، از جمله کشاورزان و ذینفعان مختلف ناشی می شود که اثربخشی مناسبی از توسعه تکنولوژی های جدید را نشان می دهد. مشارکت کشاورز در توسعه تکنولوژی و رهیافت های ترویجی مشارکتی به عنوان پاسخ به چنین تفکر جدیدی پدید آمده است و پیوند مستقیم در سطح مزرعه بین محققان و کشاورزان نیز مورد تاکید قرار گرفته است. نظام فعالان و فرآیند نه تنها شامل تحقیق و ترویج، بلکه شامل بهره برداران فناوری، شرکت های خصوصی، سازمان های غیردولتی و ساختارهای حمایتی مانند بازارها و منابع اعتباری است (رعنائی، ۱۳۹۳). ترویج کشاورزی فراهم آورنده اطلاعات فنی و پشتیبانی فنی به منظور ارائه توصیه و کمک به کشاورزان برای شناسایی و حل مشکلات، تشخیص فرصت ها، به اشتراک گذاشتن اطلاعات و... می باشد (سوری و همکاران، ۱۳۹۱). بر این اساس رهیافت های جدید ترویجی باید بر سه عنصر راهبردهای توسعه نظام های نوآوری کشاورزی، کثرت گرایی در ارائه دهندگان خدمات و توسعه خدمات تقاضا محور داشته باشد. در حوزه کارکردی نیز گرایش فعالیت ها به سمت و سوی انسجام سازمانی بین بخش های اجرایی، ترویجی و تحقیقاتی و بهره گیری از ظرفیت جوامع محلی با تأکید بر مددکاران، تسهیلگران

و کشاورزان نمونه است که کارکردهایی مانند سایت الگویی، کانون یادگیری، سایت مدرسه در مزرعه و سایت مدیریت مشارکتی جامع محصول را در اولویت‌های کاری مجموعه ترویج قرار داده است. همچنین بهره‌گیری از ظرفیت رسانه‌ها و تولید محتوای ترویجی متناسب با نیاز و شرایط کشاورزان براساس یافته‌های تحقیقاتی از دیگر رویکردها به منظور افزایش ضریب پوشش فعالیت‌های ترویجی است (فعلی نهاوند و همکاران، ۱۳۹۴). یکی از فعالیت‌های ترویجی به منظور توانمندسازی و ظرفیت‌سازی در بهره‌برداران کشاورزی و منابع طبیعی مستقر در پهنه‌های تولیدی از طریق اجرای رویکردهایی چون سایت الگویی و کانون یادگیری، اطلاع‌رسانی از طریق رسانه‌ها، بازدیدهای ترویجی و فعالیت‌های انتقال یافته‌ها و شمار دیگری از روش‌ها و تکنیک‌های آموزشی می‌باشد. هدف کلی طرح "امید" افزایش کمی و کیفی و تولید پایدار محصولات کشاورزی (زراعی و باغی) از طریق پوشش همه‌جانبه واحد تولیدی (سایت‌ها) با انتقال دانش فنی، یافته‌های تحقیقاتی، فناوری‌های نوین و ترویج اطلاعات و یافته‌ها از طریق مشاهده و ایجاد باور می‌باشد (وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۹۳). محققان کشاورزی در این طرح با همکاری و حمایت‌های ترویج، در مزارع کشاورزان در انجام تحقیقات می‌پردازند و به کشاورزان توصیه‌های لازم را ارائه می‌دهند و چنانچه به نتایج مطلوبی دست یابند آن را در منطقه گسترش می‌دهند (Kalantari et al., 2008). رویکردهای طرح امید همکاری زیربخش‌های مختلف (زراعت، باغبانی، حفظ نباتات، آب و خاک، مکانیزاسیون، تحقیقات، آموزش و ترویج و ...)، تلفیق و بکارگیری مناسب منابع، مشارکت بهره‌برداران، تبادل تجارب سازگار و ترویج اطلاعات و توصیه‌های فنی، فناوری‌ها، اثربخشی و نتیجه‌گرایی می‌باشد. اهداف اختصاصی این طرح به شرح زیر می‌باشد:

- ۱- معرفی و ترویج عملیاتی سیاستها و طرح‌های وزارت جهاد کشاورزی در واحدهای الگویی (افزایش عملکرد-افزایش بهره‌وری آب و ...)
  - ۲- ارتقای مدیریت مزرعه، بهره‌وری و بهبود متوسط عملکرد در واحدهای الگویی با حفظ پایداری و مدیریت صحیح منابع پایه
  - ۳- انتقال یافته‌ها در قالب توصیه‌های فنی از طریق تهیه دستورالعمل و با اجرای روش‌های ترویجی
  - ۴- ایجاد باور در بهره‌برداران (گروه هدف) برای حصول و امکان افزایش تولید محصولات از طریق ارتقای دانش و مهارت و بکارگیری توصیه‌های فنی و ترویجی
  - ۵- افزایش پوشش فعالیت‌های ترویجی از طریق تعریف حوزه فعالیت برای واحدهای الگویی و بازدیدهای مستمر کشاورزان پیرامونی و سایر بهره‌برداران
  - ۶- مسئله‌یابی و شناخت نیازها و اولویت‌بندی آنها برای حل مسائل واحدهای تولیدی
- بر اساس این طرح از طریق ایجاد انسجام سازمانی بین اجزای مختلف نظام دانش و اطلاعات کشاورزی (تحقیقات، ترویج، بخش‌های اجرایی، بهره‌برداران و ...)، اقدام به شناسایی نیازها، ساماندهی یافته‌های تحقیقاتی مناسب، فراهم کردن و سازماندهی امکانات، منابع و نهاده‌ها و روزآمد کردن دانش کارشناسان گردیده و سپس با فراهم کردن محیط‌های آموزشی - ترویجی تحت عنوان سایت‌های الگویی در واحدهای بهره‌برداران بهره‌برداران مقبول و دارای نفوذ اجتماعی، اقدام به تبادل انتقال گسترده دانش و فن‌آوری‌های نوین و دانش بومی مفید کشاورزی بین گروه‌های هدف خاص از بهره‌برداران که خود توان اجرا و انتقال این دانش را دارند، می‌شود. ایجاد سایت‌های الگویی در قالب طرح امید در شهریورماه سال ۱۳۹۴ آغاز شد (جهاد کشاورزی استان فارس، ۱۳۹۶). سایت الگویی جامع تولیدی - ترویجی عبارت است از یک واحد تولیدی متعلق به یک بهره‌بردار که دارای دانش فنی و قدرت نفوذ در دیگران (مددکار ترویجی یا تسهیل‌گر روستایی) بوده و در آن واحد تولیدی کلیه توصیه‌های فنی و یافته‌های تحقیقاتی و طرح‌های مورد نظر سازمان جهاد کشاورزی با تجمیع منابع و امکانات، اجرا گردیده و تعمیم و توسعه می‌یابد. در این سایت‌ها تلفیقی از علم و دانش به همراه تجارب بهره‌برداران در جهت علمی شدن تولید با رعایت اصول فنی و زیست محیطی بکار گرفته می‌شود.
- یکی از اقدامات ابتدایی و اصلی برای اجرای طرح امید در استان فارس شکل‌دهی به ساختار این طرح در استان بود که در رابطه با آن فعالیت‌ها و اقدامات زیر انجام شده است:

الف- کمیته راهبری استانی متشکل از معاون بهبود تولیدات گیاهی (رئیس کمیته)، مدیر هماهنگی ترویج کشاورزی (دبیر کمیته)، رئیس مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی (عضو کمیته)، مسئول امور شهرستان‌ها و مجلس (عضو کمیته) و مدیر آب و خاک (عضو کمیته)

ب- کمیته اجرایی استانی متشکل از رئیس اداره ترویج و بهبود نظام‌های ترویجی (مسئول کمیته)، نماینده معاونت بهبود تولیدات گیاهی (عضو کمیته)، نمایندگان مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی (عضو کمیته) و نماینده مدیریت آب و خاک (عضو کمیته) برای اجرایی کردن سایت‌های الگویی، پس از ارسال فرم جمع‌آوری اطلاعات طرح، اطلاعات سایت‌های الگویی پیشنهاد شده از شهرستان‌ها در کمیته اجرایی استانی بررسی و پس از تطبیق موارد پیشنهاد شده با سیاست‌ها و برنامه‌های سازمان، جمعاً تعداد ۲۷۲ سایت زراعی و ۱۶۱ سایت باغی با تنوع ۵۲ محصول پذیرفته شد و برای تصویب به کمیته راهبری اعلام گردید (جهاد کشاورزی استان فارس، ۱۳۹۶). پس از مشخص شدن تعداد سایت‌های هر شهرستان و محصولات قابل کشت هر سایت، برای هر سایت الگویی یک نفر از کارشناسان مراکز جهاد کشاورزی بعنوان کارشناس مسئول سایت مشخص گردید تا تمامی توصیه‌های فنی در سایت‌ها پیاده شده و بتوانند در جهت مدیریت شبکه دانش گام برداشته و کشاورزان و بهره‌برداران به راحتی تمامی اطلاعات مورد نیاز خود در رابطه با کشاورزی را از وی دریافت کنند و از این طریق در وقت و هزینه آنها صرفه‌جویی شود. در هر مرکز خدمات نیز مسئولان سایت‌ها و محصولات و روستاهای حوزه تحت نظارت آنها بر روی یک پوستر در مرکز خدمات هر شهرستان نصب شده است (جهاد کشاورزی استان فارس، ۱۳۹۶).

روش پژوهش

پژوهش حاضر در دو بخش کمی و کیفی انجام گردید. بخش کمی با بهره‌گیری از روش تحقیق پیمایشی انجام پذیرفت. در مرحله کیفی از مراکز خدمات جهاد کشاورزی استان، کارشناسان مرکز خدمات جهاد کشاورزی شهرستان پاسارگاد به عنوان کارشناسان ناظر سایت الگویی و کارشناسان مرکز خدمات جهاد کشاورزی شهرستان رستم به عنوان کارشناسان غیر ناظر سایت الگویی برای مطالعه بخش کیفی انتخاب شدند. جامعه آماری در بخش کمی ۱۳۰ نفر از کارشناسان مراکز خدمات جهاد کشاورزی استان فارس می‌باشد. در بخش کمی، این پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انجام گرفت. در بخش کیفی نیز با تعداد ۶ نفر از کارشناسان مرکز خدمات پاسارگاد و ۵ نفر از کارشناسان مرکز خدمات رستم در رابطه با میزان عملکرد سایت‌های الگویی مصاحبه حضوری به عمل آمده و اطلاعات لازم جمع‌آوری گردید. در این بخش از تکنیک‌های توسعه ماتریس (Matrix Development) و استخراج مفهوم (Concept Extraction) استفاده گردید. ابزار جمع‌آوری اطلاعات در بخش کمی، پرسشنامه بوده است. پس از انجام مطالعات کتابخانه‌ای در مورد موضوع مورد بررسی، پرسشنامه‌ای برای انجام مطالعه مقدماتی تنظیم و روایی آن با دریافت نظرات اساتید و کارشناسان مربوطه سنجیده شد. در ادامه به منظور پایایی، یک نمونه ۳۰ نفری خارج از نمونه اصلی و در شهرستان نورآباد ممسنی انتخاب و پرسشنامه بین کارشناسان مراکز خدمات جهاد کشاورزی شهرستان توزیع و نظرات جمع‌آوری گردید. بعد از انجام مطالعه مقدماتی، تغییرات لازم در پرسشنامه مذکور داده شد.

یافته‌ها و بحث

یافته‌های بخش کمی

عملکرد سایت‌های الگویی از دیدگاه کارشناسان مراکز خدمات نتایج آزمون من ویتنی حاصل از مقایسه میزان عملکرد سایت‌های الگویی از دیدگاه کارشناسان ناظر سایت الگویی و غیر ناظر سایت الگویی در جدول ۱ نشان داده شده است. با توجه به مقدار Z و سطح معنی داری میتوان گفت که بین دیدگاه این دو گروه از کارشناسان از نظر گسترش مبارزه تلفیقی با آفات تفاوت معنی داری وجود دارد به طوری که نشان دهنده موفقیت سایت‌های الگویی در این بخش از

فعالیت‌ها می‌باشد. همچنین در رابطه با مصرف بهینه سموم و ترویج استفاده از کودهای آلی و زیستی نیز بین دو گروه تفاوت معنی‌داری وجود دارد و کارشناسان ناظر سایت الگویی در این زمینه عملکرد سایت‌های الگویی را بهتر عنوان کرده‌اند. روزآمد کردن دانش کارشناسان و معرفی تکنولوژی‌های جدید از مواردی می‌باشد که در بین دو گروه تفاوت معنی‌داری را به خود اختصاص داده است و کارشناسان ناظر سایت الگویی نگرش بهتری نسبت به

موارد ذکر شده دارند. در مقابل در رابطه با مواردی از جمله بازار رسانی به موقع محصولات کشاورزی، مشارکت بخش غیر دولتی، افزایش تولیدات زراعی، باغی و دامی و تدوین الگوی کشت بر اساس شرایط منطقه بین دو گروه از کارشناسان تفاوت معنی‌داری وجود ندارد و این نشان دهنده این است که عملکرد سایت‌های الگویی در این موارد باید تقویت شده و تمهیدات لازم در این باره اندیشیده شود. با توجه به جدول ۲ و مقدار t و سطح معنی داری ۰/۰۲۷ در رابطه با دیدگاه کارشناسان در مورد عملکرد سایت‌های الگویی می‌توان گفت که کارشناسان ناظر سایت الگویی با میانگین ۵۰/۷ دیدگاه بهتری نسبت به کارشناسان غیرناظر سایت الگویی با میانگین ۴۶/۴ نسبت به فعالیت‌های سایت‌های الگویی دارند. به دلیل اجرای طرح موسوم به امید حمایت کارشناسان موضوعی از مسئولان سایت‌ها بیشتر بوده و همین موضوع باعث موفقیت بیشتر این سایت‌ها در این گروه شده است. در جدول ۳ فراوانی و درصد هر یک از مولفه‌های میزان عملکرد سایت‌هایی الگویی از دیدگاه کارشناسان پهنه در دو گروه کارشناسان ناظر سایت الگویی و غیر ناظر سایت الگویی آورده شده است. با توجه به جدول ۳ بیشتر کارشناسان (۵۵ درصد) در گروه کارشناسان ناظر سایت الگویی عملکرد سایت‌های الگویی را از نظر معرفی تکنولوژی‌های جدید در حد متوسط، ۴۳/۳ درصد عملکرد سایت‌های الگویی را از نظر ارتقای راندمان آبیاری در حد متوسط، ۲۶/۷ درصد

sig	Z	کارشناسان غیر ناظر سایت الگویی		کارشناسان ناظر سایت الگویی		گویه‌ها
		Sum of Rank	Mean Rank	Sum of Rank	Mean Rank	
۰/۰۱۶	-۲/۴۰۲	۴۱۰۰	۵۸/۵۷	۴۴۱۵	۷۳/۵۸	ارتقای راندمان آبیاری
۰/۰۰۳	-۲/۱۷۳	۴۱۴۶/۵	۵۹/۲۴	۴۳۶۸/۵	۷۲/۸۱	گسترش مبارزه تلفیقی با آفات
۰/۰۲۷	-۲/۲۰۸	۴۱۴۰/۵	۵۹/۱۵	۴۳۷۴/۵	۷۲/۹۱	مصرف بهینه سموم و ترویج استفاده از کودهای آلی و زیستی
۰/۸۵	-۰/۱۸۹	۴۶۲۳	۶۶/۰۴	۳۸۹۲	۶۴/۸۷	تدوین الگوی کشت بر اساس شرایط منطقه
۰/۷۶۸	-۰/۲۹۵	۴۵۲۵	۶۴/۶۴	۳۹۹۰	۶۶/۵	مشارکت بخش غیردولتی
۰/۶۱۹	-۰/۴۹۸	۴۶۶۸	۶۶/۹۴	۳۸۲۹	۶۳/۸۲	بکارگیری ماشین‌آلات کشاورزی
۰/۰۰۶	-۱/۸۷۸	۴۲۰۴	۶۰/۰۶	۴۳۱۱	۷۱/۸۵	کشت اصولی محصولات کشاورزی
۰/۲۵	-۱/۱۴۹	۴۳۵۱/۵	۶۲/۱۶	۴۱۶۳/۵	۶۹/۳۹	بازاررسانی به موقع محصولات کشاورزی
۰/۴۴۹	-۰/۷۵۷	۴۷۴۰	۶۲/۷۱	۳۷۷۵	۶۲/۹۲	برخورداری از تسهیلات ویژه برای کشاورزان
۰/۵۴۱	-۰/۶۱۱	۴۴۶۰/۵	۶۳/۷۲	۴۰۵۴/۵	۶۷/۵۸	توسعه کشت ارگانیک در منطقه
۰/۳۴	-۰/۹۵۴	۴۳۹۴/۵	۶۲/۷۸	۴۱۲۰/۵	۶۸/۶۸	افزایش تولیدات زراعی، باغی، دامی و...
۰/۱۲۸	-۱/۵۲۳	۴۲۷۶/۵	۶۱/۰۹	۴۲۳۸/۵	۷۰/۶۴	توسعه مدارس مزرعه‌ای
۰/۰۰۰۱	-۳/۴۹۷	۳۸۶۶	۵۵/۲۳	۴۶۴۹	۷۷/۴۸	روزآمد کردن دانش کارشناسان
۰/۰۰۹	-۲/۶۱	۴۰۵۸	۵۷/۹۷	۴۴۵۷	۷۴/۲۸	ارتقاء مدیریت مزرعه در واحدهای الگویی
۰/۰۰۳	-۳/۰۱۲	۳۹۹۱	۵۷/۰۱	۴۵۲۴	۷۵/۴	معرفی تکنولوژی‌های جدید کشاورزی
۰/۰۶۱	-۱/۸۷۵	۴۲۰۹/۵	۶۰/۱۴	۴۳۰۵/۵	۷۱/۷۶	گسترش بکارگیری تکنولوژی‌های جدید
۰/۱۰۳	-۱/۶۲۹	۴۲۵۲/۵	۶۰/۷۵	۴۲۶۲/۵	۷۱/۰۴	انتقال یافته‌ها و نکات فنی به کشاورزان

بکارگیری ماشین‌آلات کشاورزی در مزارع را در حد زیاد، ۵۰ درصد توسعه مدارس مزرعه‌ای را در حد متوسط، ۴۶/۷ درصد مشارکت

بخش غیردولتی را در حد کم و ۱۱/۷ درصد از کارشناسان در رابطه با سایت‌های الگویی از نظر روز آمد کردن دانش آن‌ها رضایت خیلی زیادی دارند. در مقابل اکثر کارشناسان در گروه غیر ناظر سایت الگویی (۵۰ درصد)

جدول ۱- نتایج **Mann-Whitney Test** مقایسه میزان عملکرد سایت‌های الگویی از دیدگاه کارشناسان ناظر و غیر ناظر سایت الگویی عملکرد سایت‌های الگویی را از نظر مصرف بهینه سموم و ترویج استفاده از کودهای آلی و زیستی در حد متوسط، ۲۵/۷ درصد سایت‌های الگویی را از نظر تدوین الگوی کشت بر اساس شرایط منطقه در حد زیاد، ۳۲/۹ درصد بازار رسانی به موقع محصولات کشاورزی را در حد متوسط، ۵۱/۴ درصد افزایش تولیدات زراعی، باغی و دامی را در حد متوسط و ۱۴/۳ درصد ارتقای رضایت زیادی از مدیریت مزرعه در واحدهای الگویی دارند.

جدول ۲- مقایسه عملکرد سایت‌های الگویی از دیدگاه کارشناسان ناظر سایت الگویی و غیر ناظر سایت الگویی

متغیر	کارشناسان ناظر سایت الگویی		کارشناسان غیر ناظر سایت الگویی		t	sig	طیف
	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین			
عملکرد سایت‌های الگویی	۱۰/۶	۴۶/۴	۱۱/۱	۲/۲۳	۰/۰۲۷	۱۷-۸۵	

جدول ۳- توزیع فراوانی مولفه‌های عملکرد سایت‌های الگویی از دیدگاه کارشناسان ناظر سایت الگویی و غیر ناظر سایت الگویی

گویه ها	کارشناسان ناظر سایت الگویی										کارشناسان غیر ناظر سایت الگویی									
	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم	
	در صد	فراوا نی	در صد	فراوا نی	در صد	فراوا نی	در صد	فراوا نی	در صد	فراوا نی	در صد	فراوا نی	در صد	فراوا نی	در صد	فراوا نی	در صد	فراوا نی	در صد	فراوا نی
ارتقای راندمان آبیاری	۱/۴	۱	۲/۹	۱۶	۴/۳	۳۱	۲/۴	۱۵	۱۰	۷	۶/۷	۴	۳/۳	۲۰	۴/۳	۲۶	۱/۷	۷	۵	۳
گست رش مبارزه تلفیقی با آفات	۰	۰	۳/۴	۲۲	۴/۳	۳۱	۱/۹	۹	۱/۴	۸	۸/۳	۵	۳/۳	۲۳	۳/۷	۲۲	۱۵	۹	۱/۷	۱
مصرف بهبه سموم و ترویج استفاده از کودها ی آلی و زیستی	۳/۴	۳	۲/۱	۱۹	۵۰	۳۵	۱/۳	۱۰	۴/۳	۳	۱۰	۶	۴/۳	۲۶	۳/۷	۱۹	۱/۷	۷	۳/۳	۲
تدوین الگوی کشت بر اساس شرایط منطقه	۷/۱	۵	۲/۷	۱۸	۴/۱	۳۳	۱/۹	۹	۷/۱	۵	۳/۳	۲	۳۰	۱۸	۴/۳	۲۶	۲/۷	۱۳	۱/۷	۱
مشارک ت بخش غیردو لثی	۰	۰	۱/۳	۱۰	۳/۳	۲۴	۳/۴	۲۲	۲۰	۱۴	۳/۳	۲	۸/۳	۵	۳/۳	۲۰	۴/۷	۲۸	۸/۳	۵
بکارگ بری ماشین آلات کشاور زی	۲/۹	۲	۲/۶	۲۰	۴/۷	۳۲	۱/۱	۱۲	۵/۷	۴	۵	۳	۲/۷	۱۶	۳/۵	۲۱	۳/۷	۱۹	۱/۷	۱

۲/۹	۲	۲/۹	۱۶	۴۰	۲۸	۲/۱	۱۹	۷/۱	۵	۸/۳	۵	۲/۷	۱۶	۴۵	۲۷	۱/۷	۱۰	۳/۳	۲	کشت اصولی محصولات کشاورزی
۱/۴	۱	۴/۳	۳	۳/۹	۲۳	۴/۱	۲۹	۲۰	۱۴	۱/۷	۱	۱/۷	۷	۳۵	۲۱	۳/۳	۲۰	۱/۳	۱۱	بازارس انی به موقع محصولات کشاورزی
۰	۰	۱/۴	۸	۲۰	۱۴	۴/۶	۳۴	۲۰	۱۴	۳/۳	۲	۸/۳	۵	۲/۷	۱۶	۲/۳	۱۴	۳/۳	۲۳	برخور داری از تسهیلات ویژه برای کشاورزان
۰	۰	۱/۳	۱۰	۲/۱	۱۹	۳/۶	۲۷	۲۰	۱۴	۱/۷	۱	۸/۳	۵	۳/۳	۲۳	۳/۷	۲۲	۱۵	۹	توسعه کشت ارگانی ک در منطقه
۲/۹	۲	۱/۷	۱۱	۵/۴	۳۶	۲/۹	۱۶	۷/۱	۵	۵	۳	۲/۳	۱۴	۴۵	۲۷	۱/۳	۱۱	۸/۳	۵	افزایش تولیدات زراعی، باغی، دامی و...
۰	۰	۱/۶	۱۳	۳/۳	۲۴	۳۰	۲۱	۱/۱	۱۲	۱/۷	۱	۱۵	۹	۵۰	۳۰	۳۰	۱۸	۳/۳	۲	توسعه مدارس مزرعه ای
۳/۴	۳	۱/۹	۹	۳/۴	۲۲	۳/۳	۲۴	۱/۱	۱۲	۱/۷	۷	۲/۷	۱۳	۴۵	۲۷	۱/۷	۱۰	۵	۳	روزآمد کردن دانش

																			کارشن اسان	
۱/۴	۱	۱/۳	۱۰	۴/۷	۳۲	۳/۹	۲۳	۵/۷	۴	۳/۳	۲	۳/۳	۲۰	۳/۳	۲۳	۲/۳	۱۴	۱/۷	۱	ارتقاء مدیری ت مزرعه در واحد ای الگویی
		۴		۵		۲					۳		۸		۳					
۲/۹	۲	۱/۱	۱۲	۴/۶	۳۴	۲/۳	۱۷	۷/۱	۵	۸/۳	۵	۲/۷	۱۶	۵۵	۳۳	۸/۳	۵	۱/۷	۱	معرفی تکنولو ژی های جدید کشاور زی
		۷		۸		۴						۶								
۱/۴	۱	۱/۶	۱۳	۴/۳	۳۱	۲/۶	۲۰	۷/۱	۵	۶/۷	۴	۲/۷	۱۳	۵۰	۳۰	۱/۳	۱۱	۳/۳	۲	گست رش بکارگ بری تکنولو ژی های جدید
		۸		۴		۸						۱				۸				
۷/۱	۵	۱/۷	۱۱	۴/۳	۳۱	۲/۳	۱۷	۸/۶	۶	۱/۷	۷	۲۵	۱۵	۳/۷	۲۲	۲۵	۱۵	۱/۷	۱	انتقال یافته‌ها و نکات فنی به کشاور زان
		۵		۴		۴				۱				۶						

یافته‌های بخش کیفی

در این بخش به بررسی اثرات سایت‌های الگویی و نقاط قوت و ضعف سایت‌ها از دیدگاه کارشناسان پرداخته شده است.

شناخت اثرات سایت‌های الگویی از دیدگاه کارشناسان مراکز خدمات

از اهداف مهم این تحقیق بررسی و شناسایی اثرات سایت‌های الگویی از دیدگاه کارشناسان ناظر و غیر ناظر سایت الگویی مراکز خدمات می‌باشد. اثرات حاصل از سایت‌های الگویی را با توجه به پاسخ‌های کارشناسان، می‌توان در قالب پنج طبقه اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی، زراعی و آموزشی بیان کرد. برخی از نتایج در جدول ۴ ذکر شده است

اثرات اجتماعی

کارشناسان ارتباط با کشاورزان و بالعکس، تغییر رفتار کشاورزان، ایجاد انگیزه در بین کشاورزان و ترغیب شدن آن‌ها به انجام توصیه‌های ارائه شده، آشنا شدن کشاورزان با تکنولوژی‌های جدید، بالا رفتن سرعت پذیرش نوآوری‌ها توسط کشاورزان، بهتر شدن معیشت روستائیان و... را از اثرات اجتماعی سایت‌های الگویی عنوان کردند. برخی از بیانات کارشناسان در جدول ۴ ذکر شده است.

اثرات اقتصادی

طبق جدول ۴، کارشناسان اثرات اقتصادی سایت‌های الگویی را مواردی از قبیل مصرف بهینه آب، کاهش مصرف نهاده‌های شیمیایی، کاهش هزینه‌های مصرف اضافی نهاده‌های کشاورزی، کاهش هزینه‌های سیستم اداری و بالا رفتن درآمد کشاورز را به عنوان اثرات اقتصادی سایت‌های الگویی مطرح کردند. با توجه به اینکه یکی از اهداف طرح امید توانمندسازی تولیدکنندگان در مدیریت علمی تولید و بهبود رفتار حرفه‌ای آنان به منظور افزایش بهره‌وری از منابع تولید محصولات کشاورزی و همچنین ارتقای راندمان آبیاری و بهره‌وری بالای آب در کشاورزی می‌باشد و همچنین با توجه به بیانات کارشناسان در رابطه با اثرات اقتصادی سایت‌های الگویی می‌توان گفت که این طرح توانسته در افزایش درک و آگاهی کشاورزان در زمینه‌های مختلف به خصوص کاهش مصرف نهاده‌های شیمیایی در کشاورزی و توجه بیشتر به صرفه‌جویی در مصرف آب موثر واقع شود و توانسته برخی رفتارهای حرفه‌ای کشاورزان را بهبود بخشد.

اثرات زیست محیطی

کارشناسان مواردی از جمله کاهش مصرف نهاده‌های شیمیایی در مزارع، جلوگیری از آتش زدن کاه و کلش مزارع، توجه به استفاده از مبارزه بیولوژیک به جای مبارزه شیمیایی و استفاده از کودهای آلی و بیولوژیک در مزارع را به عنوان اثرات زیست محیطی سایت‌های الگویی مطرح کردند. این امر می‌تواند نشان دهنده تاثیر طرح امید در رابطه با کاهش اثرات مخرب کشاورزی بر محیط زیست باشد. بنابراین برای ارتقای رفتارهای کشاورزی به صورتی که با محیط زیست سازگار باشد، این نیاز وجود دارد که ارزش‌ها و اخلاق زیست محیطی کشاورزان مورد توجه قرار گیرد و در برنامه‌های ترویج کشاورزی جایگاه مناسبی به این موضوع اختصاص داده شود. همچنین ضرورت دارد فرآیند آموزش و تربیت کارشناسان به صورتی باشد که آنان با اخلاق زیست محیطی و کاربرد آن در کشاورزی آشنا شوند. بنابراین همانطور که نظام کشاورزی به نیروی کارآمد نیاز دارد، نظام ترویج کشاورزی نیز به عنوان یک نظام پشتیبان و حامی بخش روستایی و کشاورزی نیز به مروجانی نیاز دارد که از آگاهی‌های اخلاق زیست محیطی برخوردار باشند.

اثرات زراعی

کارشناسان ناظر سایت الگویی اثرات زراعی سایت‌های الگویی را عملکرد بیشتر محصول، بکارگیری تکنولوژی‌های نوین، استفاده از بذور مناسب و کم‌آبر، رعایت اصول کشت و کاهش ریزش بذر در کمباین‌ها را به عنوان اثرات این بخش مطرح کردند. با توجه به اینکه یکی از اهداف تدوین شده برای سایت‌های الگویی تدوین الگوی کشت تولیدات گیاهی، زراعی و باغی بر اساس شرایط اقلیمی و توسعه ماشین‌آلات و تکنولوژی‌های نوین در مزارع می‌باشد، با توجه به گفته‌های کارشناسان، طرح امید در این زمینه دارای تاثیراتی بوده است. به طوری که کارشناسان توانسته‌اند از طریق ارائه توصیه‌های فنی به کشاورزانی که مزرعه آن‌ها به عنوان الگو انتخاب شده است، طرح امید را در رسیدن به اهداف خود کمک کند و از طرفی در رفتار کشاورزان تغییر ایجاد کنند تا سایر کشاورزان نیز از طریق مشاهده اثرات در مزرعه کشاورز نمونه ترغیب شده و توصیه‌های کارشناسان را در مزارع خود به کار گیرند.

اثرات آموزشی

کارشناسان در رابطه با اثرات آموزشی سایت‌های الگویی به دامنه گسترده‌ای از اثرات در این رابطه اشاره کرده‌اند. اثرات آموزشی مطرح شده توسط کارشناسان عبارتند از تبدیل شدن کشاورزی سنتی به کشاورزی علمی، ایجاد انگیزه در بین کشاورزان برای حضور در کلاس‌های آموزشی، زودپذیر شدن کشاورزان، تبادل اطلاعات بین کشاورز و کارشناسان و بالا رفتن سرعت انتقال مطالب به کشاورزان. با توجه به بیانات کارشناسان کمک به کشاورزان در تصمیم‌گیری، ایجاد انگیزه در بین کشاورزان، تغییر رفتار کشاورزان، تغییر نگرش کشاورزان و آموزش کشاورزان از جمله هدف‌های ترویج می‌باشند. در بین این هدف‌ها، تغییر رفتار کشاورزان مهم‌ترین هدفی است که با آموزش

کشاورزان امکان پذیر است و کلاس های آموزشی ترویجی جایگاه مهمی در تحقق این هدف دارد که سبب ارتقای سطح آگاهی و دانش جامعه های روستایی، ایجاد مهارت و دادن اطلاعات به آنان در زمینه های مختلف، رفع نیازهای آموزشی جامعه های روستایی و در نتیجه توانمندسازی آنان می شوند. با توجه به بیانات کارشناسان می توان گفت کارشناسان نگرش مساعدی نسبت به فعالیت های آموزشی در رابطه با سایت های الگویی دارند بنابراین در این زمینه، نهادهای اجتماعی مانند شورا، دهیاری و رهبران محلی روستاها می توانند سبب انتشار سریع اطلاعات در رابطه با کلاس های آموزشی ترویجی در بین کشاورزان شوند.

جدول ۴- بررسی اثرات سایت‌های الگویی از دیدگاه کارشناسان و پاسخ‌های آنان

اثرات سایت‌های الگویی	پاسخ‌های کارشناسان
اجتماعی	"ارتباط با کشاورزان و بالعکس"، "تغییر در رفتار کشاورزان صورت گرفته، کشاورزان به نقاط ضعف کار خودشان پی میبرند، کشاورزان با تکنولوژی‌های جدید آشنا شده"، "ایجاد انگیزه در سایر کشاورزان کردیم تا اونا هم کار اون کشاورزی رو که الگو بوده رو انجام بدن"، "دید کشاورز به جهاد کشاورزی بهتر شده"، "سرعت پذیرش نوآوری‌ها بالا رفته"، "معیشت روستائیان بهتر شده و پذیرش نوآوری‌ها هم بهتر شده"
اقتصادی	"مصرف بهینه‌تر"، "کاهش مصرف سموم و بذر"، "از هزینه‌های اضافی سموم و کود کم شده"، "در مصرف آب، کود، سم و... صرفه جویی شده و کشاورزی که بیاد بازدید به این نتیجه میرسه که استفاده از روش‌های غیرشیمیایی و یا استفاده از سیستم‌های نوین آبیاری و... میتونه توی کاهش هزینه‌ها موثر باشه برای خود سیستم اداری هم در هزینه‌ها صرفه جویی میشه از این نظر که لازم نیست من به همه کشاورزا سر بزدم بلکه همه کشاورزا رو به جا جمع میکنم و بهشون آموزش میدم و یاد میگین"، "مصرف نهاده‌ها در حد بهینه شده مثلاً موقعی کشاورز ۴۵۰ کیلو بذر میریخت ولی الان ۲۴۰ کیلو شده"، "درآمد کشاورزا بالا رفته"
زیست محیطی	"مصرف کمتر سموم و جلوگیری از آتش زدن کاه و شکر"، "از آتش زدن کاه و کلش مزارعشون جلوگیری میکنم و دیگه خیلی زیاد کود و سم مصرف نمیکن"، "مصرف کود و سم کمتر شده در نتیجه باقی مانده سموم در محصولات کشاورزی کمتر میشه"، "با استفاده از مبارزه بیولوژیک آلودگی محیط زیست کمتر شده"، "با تبادل اطلاعات تونستیم کود آلی رو جایگزین کود شیمیایی کنیم، کاهش مصرف کود و سم در مزارع، توسعه کشت محصولات ارگانیک در منطقه، جلوگیری از آتش زدن کاه و کلش در مزارع"
زراعی	"عملکرد بیشتر در واحد سطح"، "تناژ محصول با استفاده از توصیه‌های کارشناسان بالا رفته"، "از روش کم‌خاکورزی استفاده میکنن"، "تولید بالا رفته و با خاکورزی ساختمان خاک اصلاح شده و در نتیجه در هزینه‌ها صرفه جویی میشه"، "کشاورزان پذیرفتن که بذر مناسب و کم آب بر رو استفاده کنن"، "کشاورزان زمان مناسب آبیاری رو بهتر یاد گرفت"، "ریزش بذر در کمابین‌ها کمتر شده"، "بهره‌وری مزارع بالا رفته"
آموزشی	"کشاورزی سنتی به کشاورزی علمی تبدیل شده"، "آشنایی کشاورزان با کلاس‌های آموزشی و بوجود اومدن انگیزه در آنها جهت حضور در کلاس‌ها"، "کشاورزان قبول میکنن که چیزی رو که توی مزرعه الگو اجرا شده رو بپذیرن"، "با برگزاری کلاس‌ها انگیزه در سایر کشاورزان بوجود میاد که با دیدن اثرات سایت‌های الگویی کشاورز نمونه آنها نیز در کلاس‌ها شرکت کنن"، "اطلاعات علمی ما بین مالک زمین و کشاورزان و کارشناسان افزایش یافته و توانستیم علم و تجربه را با هم تلفیق کنیم"، "سرعت انتقال مطالب به کشاورز بالا رفته و می‌تونیم خیلی سریعتر مطالب را به کشاورز منتقل کنیم"

نقاط ضعف و قوت سایت‌های الگویی از دیدگاه کارشناسان مراکز خدمات

برای مقایسه دیدگاه دو گروه از کارشناسان در رابطه با نقاط ضعف و قوت سایت‌های الگویی از روش توسعه ماتریس استفاده شد. کارشناسان ناظر سایت الگویی نقاط ضعف سایت‌های الگویی را مواردی از قبیل توجه بیش از حد به کشاورز پیشرو برای انتخاب مزرعه وی به عنوان مزرعه نمونه و نادیده گرفتن کشاورزان سطح پایین در طرح، برگزار نشدن برخی کلاس‌ها در رابطه با محصولاتی از جمله گوجه فرنگی و چغندر قند، عدم اطلاع‌رسانی به موقع به کارشناسان برای حضور در کلاس‌ها، عدم برنامه و الگو برای کار در سایت‌ها، عدم بودجه و اعتبارات کافی برای طرح، عدم بازاریابی محصولات کشت شده در سایت‌ها، عدم مراجعه مناسب محققان معین به سایت‌ها، عدم تناسب کلاس‌های آموزشی برگزار شده با شرایط و نیاز منطقه عنوان کردند. کارشناسان غیر ناظر سایت الگویی نیز نقاط ضعف این طرح را عدم تخصیص اعتبارات برای اجرای طرح، عدم انتقال دانش و ارتباط خیلی کم محققین مراکز تحقیقاتی با مسئولان سایت‌های الگویی، عدم توجه به همه قشرهای کشاورزان در این طرح، ناکافی بودن آموزش‌ها برای کارشناسان، کمبود امکانات، عدم توجه کارشناسان در

رابطه با اجرای طرح بیان کردند. با توجه به پاسخ‌های کارشناسان در جدول ۵، می‌توان گفت که کارشناسان غیر ناظر سایت الگویی نقاط ضعف طرح را عمدتاً کمبود امکانات و اعتبارات عنوان می‌کردند در حالی‌که کارشناسان ناظر سایت الگویی عوامل مهم‌تر و پایه‌ای را به عنوان نقاط ضعف طرح عنوان کردند که این نشان‌دهنده تسلط بیشتر و دیدگاه وسیع کارشناسان ناظر سایت الگویی نسبت به اجرای طرح می‌باشد. در رابطه با نقاط قوت طرح نیز کارشناسان ناظر سایت الگویی نقاط قوت طرح را مواردی از جمله استفاده صحیح و علمی بهره بردار از منابع کشاورزی، افزایش عملکرد محصول، فراهم شدن امکان آموزش در مزرعه به کشاورزان، بهبود فرآیند یادگیری کشاورز، صرفه جویی در مصرف نهاده‌های کشاورزی، توسعه روش‌های غیرشیمیایی مبارزه با آفات و علف‌های هرز، توانمندسازی تولیدکنندگان در مدیریت علمی تولید و بهبود رفتار حرفه‌ای به منظور افزایش بهره‌وری از منابع تولید محصولات کشاورزی، تسهیل فرآیند پذیرش نوآوری در بین کشاورزان و ایجاد انگیزه در کشاورزان بیان کردند. کارشناسان غیر ناظر سایت الگویی نیز نقاط قوت طرح را مواردی از جمله تغییر در باور و نگرش کشاورزان، افزایش کمی و کیفی محصولات کشاورزان و تحول در تولید، ارتباط حضوری و به موقع با بهره‌برداران، انتقال دانش به کشاورزان پیشرو، ترغیب کشاورزان به کشت‌های جدید، افزایش انگیزه کشاورزان برای ادامه فعالیت در کشاورزی، افزایش ارتباط چهره به چهره با کشاورز، زودپذیر شدن کشاورزان و رعایت اصول کشت محصولات کشاورزی عنوان کردند.

جدول ۵ - ماتریس نقاط قوت و ضعف سایت‌های الگویی از دیدگاه کارشناسان و پاسخ‌های آنان

نقاط قوت	نقاط ضعف
<p>"مقایسه با زمینی که نکات فنی و عملی در آن بموقع اجرا شده با زمینی که در آن این نکات اجرا نشده به خوبی فراهم میشه". "استفاده صحیح و ۱۰۰ درصد علمی از منابع آب، سم، بذر و کود". "اینکه میتونیم به کشاورزا یاد بدیم که میشه کار رو بهتر انجام داد". "به عنوان بهانه کلاس های آموزشی سر مزرعه همه با هم جمع میشن و این میتونه توی یادگیری ها خیلی موثر باشه". "میتونیم همه آموزش ها رو یک جا داشته باشیم و همه توانمون رو یک جا بزاریم و به همه نشون بدم". "عملکرد محصولات در سایت های الگویی بالا رفته و این قطعاً میتونه بین کشاورزان همجوار یا اونایی که توی پارسل هستن جایگاه کارشناس بهینه را ارتقا بده و کشاورزا خودشون بیان سراغ کارشناس برای اجرا". "توی بحث مصرف نهاده ها و هزینه ها نیز خیلی صرفه جویی شده". "مصرف آب بهینه شده و کشاورزان میتونن با دیدن سایت کشاورز الگو کشت اون محصول الگو را ترویج کنن، روش های غیر شیمیایی را در مزارع ترویج کردیم و تونستیم در کشاورزان دیگر ایجاد انگیزه کنیم که اونها نیز اون روش ها رو اجرا کنن". "نقاط قوتش همین شعاری هست که طرح امید دارد: توانمندسازی تولید کنندگان در مدیریت علمی تولید و بهبود رفتار حرفه‌ای به منظور افزایش بهره‌وری از منابع تولید محصولات کشاورزی و به جای اینکه با چندین کشاورز حرف بزیم با یکی صحبت می‌کنیم و در نهایت پذیرش نوآوری اجرایی برای بهینه راحت تر می‌شو".</p>	<p>"در زمینی سایت الگویی داریم که قطعاً باید یک کشاورز پیشروی داشته باشم که متأسفانه هنوز برای کشاورز جا نیافتاده که کاری که ما به وی توصیه می‌کنیم برای خودش خوب است ولی متأسفانه توصیه های ما هنوز اهرم اجرایی نیستند". مثلاً در رابطه با کلزا دولت به تعهداتش عمل نکرد و قول هایی که مسئولین ترویج استان میدن اصلاً بهشون عمل نمیشه مثلاً در رابطه با گوجه فرنگی هیچ کلاسی برگزار نشده و توی چغندر فقط یک کلاس برگزار شده که به من اطلاع ندادن و افرادی را جایگزین کردن تا گواهی رو به دستشون بدن". "انتخاب کشاورز برای طرح امید خوب صورت نمیگیرد و همیشه کشاورز پیشروی رو انتخاب میکنند در صورتی که خودش همیشه کارش خوبه و هر سال پتاسیلش خوبه ولی نباید اینطور باشه و باید به کشاورز ضعیف رو انتخاب کنیم و به کشاورز متوسط و به کشاورز سطح پایین نیز توجه کنیم بعد کارهای آنها را باهم مقایسه کنیم". "آموزش به کشاورز و کارشناس خوب انجام نمیشه و از روز اول برنامه کاری و الگو برای کارمون نداریم". "اگر اعتبارات رو به خودمون بدن که خودمون بتونیم اجرائش کنیم که برای کشاورز هزینه بر نباشه خوب است". "عدم بازاریابی محصولات کشت شده در سایت ها". "در وهله اول عدم آموزش کامل کارشناسان، عدم مراجعه مناسب به محققان معین از مزارع طرح الیه". "پارسال کسی از محققان معین برای بخش زراعت مراجعه نکره". "هنوز طرح امید برای مردم منطقه جا نیافتاده و کشاورزان از کلاس های آموزشی استقبال نمیکنن و باید با التماس آنها را به کلاس آورد". "کلاس های آموزشی با نیازهای منطقه و نیاز کارشناسان متناسب نیست و باید آموزش های رو برای همه محصولات داشته باشیم".</p>

"عدم تخصیص اعتبارات جهت اجرای طرح"، "عدم انتقال دانش و ارتباط خیلی کم محققین مراکز تحقیقاتی با مسئولان سایت‌های الگویی"، "نبود اعتبارات لازم برای اجرای طرح امید و کمبود امکاناتی از قبیل GPS، دوربین و..."، "سایت‌های الگویی باید در برگرفته تمامی قشر کشاورزان اعم از کشاورز با بازدهی کم و کشاورز با بازدهی بالا باشد که متأسفانه بیشتر این سایت‌ها با کشاورزان پیشرو سر و کار داد"، "قبل از شروع سایت الگویی هیچ آموزشی به ما ندادن، به دفترچه به ما دادن که اصلاً اطلاعاتش رو متوجه نمیشدیم یعنی به اطلاعاتی میخواستن که برای ما نامفهوم بود و اصلاً برای روند پر کردنش هیچ آموزشی بهمون نداد"، "کمبود امکانات هم بود که چون یکی از اهداف سایت الگویی برگزاری کلاس مدرسه در مزرعه بود ما حتی به اتوبوس نداشتیم که کشاورز رو به مزرعه الگو ببریم سر مزرعه الگو و مزرعه الگو رو بهش نشون بدیم در حالیکه سازمان میتونه بره مستر فلانی رو از آمریکا بیاره و کلی هزینه خرج کنه ولی نمیتونن به کشاورز خوب از منطقه خودمون بیارن و به کشاورزای منطقه معرفی کنن"، "اعتبارات کافی برای آزمون خاک نداریم و به همین دلیل هم نمیتونیم توصیه‌های لازم رو برای کشت محصولات به کشاورزا بدم".

"در صورت وجود اعتبارات کافی جهت تشویق و در اختیار بهره‌برداران قرار دادن آن‌ها و بدست آوردن نتایج مطلوب و بازدیدهای مزرعه‌ای این کشاورزان از طرح مذکور میتوان جهشی در نگرش و باورهای بهره‌برداران ایجاد نمود و با توجه به آن باعث افزایش کمی و کیفی محصولات و تحولی در تولید گرید"، "ارتباط حضوری و به موقع با بهره‌برداران، حصول نتایج مثبت در راستای کسب عملکرد بالا، راهکاری مناسب جهت انتقال دانش به کشاورزان پیشرو و خیر"، "مسئله نمونه بارز یک طرح در زمینه‌های مختلف مانند مسائل کاشت، داشت و برداشت به صورت ملموس و عینی تأثیر بهتر و بیشتری نسبت به زمانی دارد که فقط در قالب آموزش و کلاس‌های ترویجی به کشاورزان ارائه شو"، "بازدید مکرر کشاورزان از طرح تونسته باعث افزایش انگیزشون بشه، خیلی از کشاورزها به کشت‌های جدید مثل کلزا ترغیب شدن تا اینکه امسال سطح زیر کشت کلزا به ۱۰۰ هکتار رسیده"، "با توجه به سایت الگویی به معیار تقریباً دقیقی دستمون اومد که بفهمیم چقدر و کی محصول رو کشت کنیم، چه مقدار تغذیش کنیم، در مورد آفات و بیماری‌ها کی باهاش مبارزه کنیم و در واقع یادداشت برداری اطلاعات لحظه به لحظه بوده و کلا از زمان کاشت تا برداشت کارشناس همراه گیاه بوده و این کمک زیادی به اطلاعات کشاورزی که طرح رو اجرا می‌کنه داد"، "ارتباط چهره به چهره با کشاورز بیشتر شد"، "کشاورزا دیگه زود پذیر شدن و به توصیه‌های ما بهتر عمل میکنن"، "سایت الگویی باعث ترغیب و تشویق کشاورزای دیگه میشه".

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

تحلیل موفقیت سایت‌های الگویی از نظر کارشناسان دو گروه نشان داد که کارشناسان ناظر سایت الگویی نگرش مساعدتری نسبت به عملکرد سایت‌های الگویی داشتند. در این رابطه پیشنهاد می‌شود برای آموزش مروجین مراکز خدمات در ابعاد فنی و ترویجی در رابطه با کارشناسان غیر ناظر سایت الگویی برنامه‌ریزی صورت گیرد و امکانات آموزشی، حمایتی و نهاده‌ای مورد نیاز این کارشناسان نیز فراهم گردد. همچنین پیشنهاد می‌گردد در تأمین نیازهای انگیزشی و ایجاد مشوق‌های لازم از جمله امکانات مورد نیاز، حقوق و مزایای شغلی و... برای این کارشناسان پیگیری‌های لازم صورت پذیرد. به علاوه پیشنهاد می‌شود برای افزایش عملکرد سایت‌های الگویی از طریق توانمندسازی بهره‌برداران با برنامه‌هایی همچون مدرسه در مزرعه، بازدیدهای ترویجی، هفته انتقال یافته‌ها، جشنواره‌های ترویجی، مزارع نمایشی و... زمینه مشارکت آن‌ها در طرح بیشتر فراهم شود.

کارشناسان ناظر سایت الگویی و غیر ناظر سایت الگویی مهم‌ترین اثرات سایت‌های الگویی را اثرات اجتماعی، اقتصادی، زراعی، زیست محیطی و آموزشی عنوان کردند. لذا توصیه می‌شود برای موفقیت بیشتر سایت‌های الگویی زمینه‌ای فراهم شود که علاوه بر بهره‌برداران نمونه، سایر بهره‌برداران نیز امکان بهره‌مندی از مزایای سایت‌های الگویی را داشته باشند و از این طریق بتوان مشارکت اکثر کشاورزان را برای همکاری با کارشناسان جلب کرد و اعتماد بهره‌برداران به کارشناسان را افزایش داد.

نتایج نشان داد که کاهش مصرف نهاده‌های شیمیایی به خصوص کود و سموم شیمیایی توسط بهره‌برداران از اثرات سایت‌های الگویی در مزارع بوده است. در این رابطه پیشنهاد می‌شود از فعالان زیست محیطی که در قالب NGO ها فعالیت می‌کنند دعوت شود تا در سطح اراضی مراکز خدمات نسبت به تشویق و ترغیب بهره‌برداران اقدام نمایند.

ضرورت‌ها در ارائه خدمات به بهره‌برداران بخش کشاورزی توسط زیربخش‌های مختلف وزارت جهاد کشاورزی، ارائه این خدمات به صورت هماهنگ و نظام‌مند می‌باشد، در غیر اینصورت نه تنها کارآیی اقدامات کاهش می‌یابد، بلکه گاهی بی‌اثر و یا حتی بازدارنده می‌گردند از طرفی با توجه به یافته‌ها می‌توان گفت که با ایجاد این سایت‌ها تمام فعالیت‌های اجرایی و ترویجی که در گذشته در محل‌های مختلف و با رویکردهای ناهماهنگ اجرا می‌شد در قالب یک سایت جامع اجرا می‌شوند تا ضمن بهره‌گیری از یافته‌های تحقیقاتی و اقدامات

ترویجی مشابه واحدهای تولیدی مجری را تحت پوشش قرار داده و الگوهای موفق را در شرایط کشاورزان ایجاد و با دیگر فعالیتهای ترویجی زمینه اشاعه و گسترش آنها را فراهم نمود و از میزان بسیاری از هزینههای آموزشی کاست. بنابراین با اجرای این سایتها می توان انتظار داشت با یک برنامه ریزی منظم و جامع کلیه توصیه های کاربردی و مناسب که به کار گرفته نمی شوند، در مقطع زمانی معینی به اکثریت بهره برداران انتقال داده شود. به طور کلی با توجه به اینکه رویکرد این سایتها انتقال دانش فنی و اصلاح فرآیند تولید محصولات کشاورزی می باشد؛ بنابراین در جهت گیری ها، برنامه ریزی ها و اقدامات باید ضرورت مستمر بودن فعالیتهای ترویجی و آموزشی در این سایتها و ضرورت استفاده تلفیقی و مناسب از روش های ترویجی در جهت حصول به اهداف طرح امید مورد توجه قرار گیرد چرا که در این طرح هدف صرفا توجه به چند مزرعه یا واحد تولیدی ایده آل و آرمانی که به لحاظ سرمایه گذاری و امکانات فاصله زیادی با واحدهای تولیدی همجوار خود داشته و از میزان راندمان تولید بالائی برخوردار باشند، نیست. بلکه هدف آن است تا بر اساس تحلیل شرایط فنی اقلیمی هر واحد تولیدی و شرایط کشاورز تحت پوشش طرح و شناسایی شاخص های تاثیرگذار بر هدف مورد نظر و اصلاح این شاخص ها با همان امکانات و همان شرایط منطقه ای، هدف مورد نظر تحقق یابد. به گونه ای که این واحد تولیدی و این ارتقاء بتواند یک جریان اصلاحی را در منطقه راه اندازی کرده و در سطح تمامی تولید کنندگان مشابه ساری و جاری گردد.

مراجع

- سازمان جهاد کشاورزی استان فارس. (۱۳۹۶). مدیریت هماهنگی ترویج استان فارس.
سوری، س.، صدیقی، ح.، و پزشکی راد، غ. (۱۳۹۱). شناسایی مشکلات و محدودیت های نظام ترویج کشاورزی از دیدگاه کارشناسان ترویج کشاورزی (مطالعه موردی حوزه ستادی وزارت کشاورزی و مرکز استان قم). مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، دوره ۲-۴۳، شماره ۲، صص: ۲۴۱-۲۵۲.
فعلی نیاوند، س.، پزشکی راد، غ.، صدیقی، ح.، شهبازی، ا.، و قریشی ابهری، س. ج. (۱۳۹۴). عوامل بیرونی موثر بر نظام ترویج کشاورزی ایران تا افق سال ۱۴۰۴ شمسی. تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، دوره ۴۶، شماره یک، ۱۶۶-۱۵۷.
وزارت جهاد کشاورزی. (۱۳۹۳). سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، معاونت ترویج سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی.

-kalantari, kh. , Asadi, A. Shabanali Fami, H. , Yaghubinejad, M & Chobchian, Sh. (2008). Effectiveness of acceleration transfer of research finding projects and effective factors on its effectiveness. *Journal of Iran Agriculture Science (Specific Publish for Agricultural economic and development)*. 2-39 (1) , 153- 164. (In Farsi).